

Colecția: **ISTORII SECRETE**

Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOERESCU, DAN-SILVIU

Goana după aur și petrol. România – un Eldorado pierdut? :
docu-drame și mituri istorice însoțite de consemnări din presă /
prezentate de Dan-Silviu Boerescu. - București : Integral, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-992-252-1

94

© INTEGRAL, 2018

Editor: Costel POSTOLACHE

Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-252-1

Goana după aur și petrol România – un Eldorado pierdut?

Docu-drame și mituri istorice
însoțite de consemnări din presă
prezentate de Dan-Silviu Boerescu

INTEGRAL

Goana după aur și petrol România - un Eldorado pierdut?

BOERESCU, DAN-SILVIU

Un roman de ficțiune care explorează istoria și prezentul României, de la epoca comunismului până la prezent. Romanul este o investigație a rolului aurului și petrolului în dezvoltarea țării noastre. Este o poveste de succes și de eșec, de înălțare și de cădere. Este o poveste de iubire și de ură, de luptă și de trădare. Este o poveste de viață și de moarte.

© INTEGRAL, 2018

Editura: CORAI POSTOLACHE

Traducător: Ștefan BÎGAN

Tipărit la: Monitorul Oficial R.A.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestui text, în orice formă și prin orice mijloc, este strict interzisă. Este permisă reproducerea în scopuri educative, culturale sau științifice, cu condiția citării sursei.

ISBN 978-606-992-212-1

Sumar

Cele trei trăsuri cu care se întorcea acasă de la chef un „buciuman” care avusese noroc de o „volbură”: una pentru pălărie și baston, una pentru el și una pentru lăutari / 7

„Vâlva băilor” și aurul furat cu „patroane” îndesate în dos / 17

Poveștile neștiute din Săcărămb, unde și femeile erau controlate în toate orificiile la ieșirea din exploatarea metaliferă / 25

Aurul din râurile noastre și cum încă te poți îmbogăți cu „șaitrocul” / 37

Febra aurului în ținutul cetăților dacice / 43

La început, a fost păcura. Apoi, țiteiul – „aurul negru” / 51

„Texasul” românesc... din Câmpina interbelică, unde se afla și templul metafizic, încărcat cu simboluri masonice, ridicat de Hasdeu.

Cel mai băntuit loc din România / 65

Înainte de Cuibul salamandrelor a fost părjolul de pe câmpul petrolifer de la Moreni, când „rațele și găștele sălbatice cădeau pe pământ gata fripte”... / 83

**Lazăr Edeleanu: secretele chimistului român care a descoperit
procesul de rafinare a petrolului și a sintetizat... amfetamina! / 89**

Petrolul va deveni în curând inutil! / 95

Lămuriri bibliografice / 103

Cele trei trăsuri cu care se întorcea acasă de la chef un „buciuman” care avusese noroc de o „volbură”: una pentru pălărie și baston, una pentru el și una pentru lăutari

Acești oameni mândri trăiesc în „Triunghiul aurului” din Apuseni și, de când se știu, sapă și scormonesc prin inima de piatră a munților. Ei alcătuiesc o lume aparte, cu legi nescrise dar și cu reguli respectate cu sfințenie: sunt „Poporul aurului”, care, de-o veșnicie, îl vânează fără istovire, pe „tatăl” tuturor comorilor: Aurul însuși. Când vorbesc despre ei, își spun cu mândrie „Buciumanii”.

Zăcămintele de aur din Munții Apuseni sunt distribuite în așa zisul „Patrolater de aur”, delimitat de localitățile Baia de Arieș – Brad – Bucium – Roșia Montană. Dar, cele mai bogate sunt cele concentrate în „Triunghiul de aur” din zona Bucium – Roșia, delimitat de localitățile Frăsân – Vâlcoiu și Corabia.

Scandalul de la Roșia Montană precum și jaful fără limite al zăcămintelor polimetaleice din Apuseni au tras cortina uitării peste vechii căutătorii de aur care au trăit cândva acolo, în „Far West”-ul românesc, în „regatul Buciumanilor”. Era o lume stranie, care funcționa după propriile ei legi și avea un soi aparte de organizare, specific locului. Iar toate astea se petreceau pe vremea în care încă mai existau galerii de mină particulare, iar metalul prețios era negociat la „Bursa aurului” de la Abrud. Cândva, cu niște ani în urmă, câțiva jurnaliști au fost pe acele meleaguri fabuloase, în care oamenii trăiau, încă, nostalgia vremurilor trecute. Au fost acolo, în „Triunghiul de aur” din Apuseni, unde au cunoscut oameni ai locului, le-au ascultat ciudatele povești despre „Vâlva băilor” dar și „Cântul Buciumanilor”: „Hai sură și-o măsură,/ Buciuman cu țundra sură,/ Ziua bea cu fetele/ Noaptea cu nevestele.”

Timp de câteva mii de ani, începând cu vremea dacilor, Munții Apuseni au fost un „El Dorado” european de unde aurul s-a răpândit în cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice. Venit tocmai din stepele Asiei Mici, neamul scit al agatârșilor și-a extras de aici aurul pe care l-au prelucrat în superbe podoabe descoperite acum de arheologi. Adunat, vreme de câteva secole, și ajuns până la urmă în vistieria Imperiului Roman, tezaurul regilor daci provenea tot de pe aceste meleaguri. Deveniți vremelnici stăpâni asupra unei părți din Dacia, romanii au exploatat și ei, timp de peste două secole și jumătate, aurul Apusenilor. Iar atunci când imperialii au fost obligați să se retragă, l-au lăsat, iarăși, în stăpânirea băștinașilor. Astfel se face că majoritatea aurului descoperit în tezaurile vâdate acum, de căutătorii de comori dotați cu detectoare de metale a fost extras din Munții Apuseni.

În acest „El Dorado” autohton, zăcămintele aurifere sunt concentrare în „Triunghiul de aur.” Și tot acolo este locul de baștină și „regatul” Buciumanilor. Lucru bine-știut de bătrânii din partea locului: „Domnule, noi suntem aici de când lumea. Roșia s-o început de dinaintea romanilor. Iar vestigiile lor se cunosc pentru că acolo or vinit mai demult arheologii și or săpat. La noi îs urme și de pe timpul dacilor. La Poduri Vâlcoi există și acum urme de ziduri străvechi și de ceramică”. Fără să fie istorici, bătrânii locului știu că „Drumul Hărmania”, care pornea de la Abrud, ajungea la Bucium și apoi se împărțea între Poieni și Izbita, a fost construit, cândva, de romani. Bătrânii din Bucium, care au apucat și vremurile în care exploatarea aurului nu fusese interzisă de comuniști, povestesc și acum despre galeriile antice pe care au apucat să le vadă, cu mulți ani în urmă. „Să știți că dacii și romanii cunoșteau și ei geologie. Ori de câte ori săpau după aur, mereu au «căzut» exact pe zăcământ. Galeriiile lor se deosebeau după modul în care se tăia piatra. Și unii, și ceilalți scoteau însă doar minereul de mare concentrație.” Se spune că, pe atunci, era atât de mult aur încât filonul, mai tare decât rocile din jurul lui, ajungea până la suprafață, semnând cu o creastă de cocoș. „Cei din vechime scoteau doar aurul cu grăunțe mari, care se vedeau cu ochiul liber. Restul minereului îl lăsau pe loc sfărâmat. Acesta era «măruntul», minereu cu o concentrație mai mică și care a fost scos mai târziu, prin alte procedee, mai complicate.”

Nimeni nu știe de unde provine aurul care, o dată cu formarea Pământului, s-a ascuns, undeva în adâncurile Planetei. Oamenii de știință au câteva ipoteze, dar nici una nu pare a da un răspuns complet la această întrebare. În general, aurul ajunge aproape de suprafața planetei în urma unor erupții vulcanice,

amestecat în magma venită din măruntaiele Terrei. Spre exemplu, zăcămintele aurifere din Apuseni, au fost împinse spre suprafața planetei în urma unor erupții vulcanice care au avut loc în urmă cu zeci de milioane de ani, pe vremea dinozaurilor.

...Dar să revenim la „Buciumani”. După plecarea romanilor, populația locală a rămas în zona Vâlcoiu însă, vreme de aproape un mileniu, aurul a fost extras doar ocazional. Exploatarea sistematizată au reapărut abia prin secolul al XIII-lea. Peste tot, în Apuseni, căutătorii de aur își spun „băiași / băieși” iar mina propriu-zisă este numită „baie”. De câteva secole, „Buciumanii” scot aur din „Vâna Corăbiei” de la Vâlcoi, un zăcământ imens, care se unduiește pe sub munți și iese la iveală, acolo unde vrea el, la diferite adâncimi. Inițial, exploatarea se făcea printr-un puț vertical, pornit de la suprafață și continuat, apoi, prin galerii înclinate, care urmăreau firul zăcământului. Mai târziu, au apărut și galeriile orizontale care, adeseori se adânceau în munte pe câteva sute de metri. Fiecare mină avea numele ei. Iar „Țăpăuru”, „Cocu”, „Jidovu”, „Ieruga”, „Crâsnici”, „Hărmani”, „Petru și Pavel” erau printre cele mai bogate.

Lumea minerilor „băiași” era o lume stranie, care trăia cu un picior în timpurile moderne și cu celălalt într-o lume magică, populată cu ființe supranaturale care trebuiau îmbunate prin ofrande și prin respectarea a tot soiul de tabuuri drastice. Singura lor nădejde era în Dumnezeu și niciodată nu intrau în galerie înainte de a spune rugăciunea – „Tatăl Nostru”. Coborâți sub pământ, pătrundeau într-un alt univers, stăpânit de „Vâlva Băilor”. În mitologia lor „Vâlva” putea să fie „Albă” sau „Neagră” și, după ce o întâlnea, omul intra sub vraja ei, fără putință de scăpare. „Vâlva Albă” era zâna bună a minei, care adeseori lua înfățișarea unei fecioare, a unei neveste tinere ori a unui soldățel

de aur. Orice formă ar fi luat, „Vâlva Albă” îl avertiza uneori pe minerul aflat în primejdie de moarte, când îl anunța că trebuie să se pună la adăpost. Alteori îi arăta locul unde se afla o „vână” bogată, dar atunci îi cerea să păstreze secretul apariției ei. În schimb, „Vâlva Neagră” era întotdeauna rea, iar apariția ei era semnul clar că minerul nu mai are nicio scăpare și trebuie să-și ia adio de la viață. În cel mai bun caz pentru el, ghinionistul care vedea „Vâlva Neagră”, își pierdea mințile, transformându-se într-o fiară lacomă și orgolioasă.

Considerată un spațiu sacru, în mină nu aveai voie să intri beat, să înjuri ori să vorbești urât. La fel ca pentru marinari, și pentru „băiași” șobolanii erau prieteni de nădejde, pe care nu aveai voie să-i omori și nici măcar să-i deranjezi ori să-i necăjești: ei erau cei care simțeau orice pericol, cu mult înaintea oamenilor. Dar, cea mai importantă interdicție era cea ca vreo femeie să intre în mină: oricând era posibil ca ea să se afle în menstruație, iar sângele pierdut în acea condiție fiziologică specială era considerat atât de spurcat, încât putea să alunge pentru totdeauna tot aurul din zăcământ. O altă interdicție respectată cu sfințenie era cea de a nu intra în mină de vineri seara până luni dimineața, zilele sfinte de odihnă.

Timp de sute de ani, aurul s-a extras cu mijloace extrem de simple, dar cu o muncă dură și, de multe ori, deosebit de periculoasă. Vechi „băiași”, retrași la vatră și trăind doar din amintiri, „buciumanii” Alexandru David și Simeon Nariță au povestit, cândva, pe îndelete, cum se desfășura lucrul în mină: „Galeriile erau, în general, scunde și foarte înguste. De obicei, nu erau mai largi de 1-1,5 metri, iar băiașul era obligat să muncească în genunchi, ba chiar și întins pe burtă. Lumină nu era decât cea dată de *ștearț* – un opaiț cu seu care făcea doar atâta lumină cât

să zărești până la două palme în fața ta. În schimb, producea un fum înecăcios care consuma și puținul aer care ajungea în galerie. Roca brută era spartă cu dalta, lovită cu *fistăul* – un baros greu de cel puțin cinci ocale. Din abataj, minereul era scos cu *fotraga*, un fel de sanie cu tălpici de lemn, trasă cu frânghia, tot de către băiaș. Scos la lumina zilei, minereul era măcinat cu râșnița de piatră iar apoi transformat în pulbere fină cu *mojerul*. Ceva mai târziu, pe timpul austro-ungarilor, râșnița a fost înlocuită cu *șteampul*. Acesta era o instalație hidraulică asemănătoare unei mori de apă care acționa un număr variabil de ciocane din piatră ce mărunțeau minereul. Pulberea rezultată era spălată, în mai multe ape, până când concentratul de aur, mai greu, se aduna pe fundul recipientului. Era penultima fază înainte de obținerea metalului nobil. Ultimul pas era amestecul acelei pulberi cu mercur, căruia i se spunea *tinisău*. Fază în care se spunea că aurul era efectiv... prins cu argint viu. De fapt, era dizolvat în mercur astfel rezultând amalgamul. Urma *coacerea*, când mercurul, deosebit de volatil, dar și de toxic, se evaporă, eliberând aurul, sub forma unei pulberi cu o puritate foarte mare”.

În general, pentru deschiderea unei mine se asociau mai multe persoane care alcătuiau o „Târsejie”, în cadrul căreia fiecare membru avea o cotă procentuală de participație. Aurul colectat de proprietari trebuia predat la bancă, care îl cumpăra, oferind prețul pieții. Când s-a început exploatarea zăcămintelor prin „pușcare” cu dinamită, tot de la bancă se primea și explozibilul. Relația de „colaborare” cu banca, deci și cu autoritățile, se concretiza prin eliberarea „Bufarului”, act care confirma predarea oficială a aurului. „Bufarul” era un act obligatoriu și, în lipsa lui, deținătorul de aur, sub orice formă ar fi fost acesta, risca să rămână fără marfă. Totuși, au existat și perioade în care, paralel

cu circuitul oficial, a funcționat și contrabanda, pusă la cale mai ales de străini. Riscul de a „colabora” cu contrabandiștii era răsplătit prin prețul mult mai mare oferit de aceștia.

În timp, organizarea minelor a devenit mai eficientă. „Târsejia” putea angaja personal specializat, structurat într-o ierarhie complexă, cu sarcini clare. Cel mai înalt în grad era *Fierendaten*-ul, om cu multă experiență, un fel de director de exploatare. Sub el era *Ober*-ul, maistrul principal, urmat în ierarhie de *Homan*, care era maestrul de galerie. Minerii propriu-zisi erau „băiașii”, cei care lucrau în abataj. Minereul spart de ei era scos din zăcământ de către „răznari”, care aduceau minereul până la gura minei, de luni până vineri. Sâmbăta se făcea împărțirea. Până atunci, aurul era preluat de „strajă”, paznicii înarmați, care aveau dreptul să deschidă focul asupra celor care ar fi încercat să fure ceva. Toți angajații care aveau contact cu minereul scos din galerii, de la „Strajă” până la „Fierendateni”, jurau pe sfânta cruce că nu se vor atinge de absolut nimic din ceea ce primeau în pază provizorie. Era un jurământ cumplit, de care cei care l-au depus vreodată își amintesc, și acum, cu groază. Pe atunci, depunerea jurământului avea loc la gura minei și se făcea cu mâna pe Biblie și în prezența unui preot. Ceremonia începea cu rugăciunea „Tatăl Nostru” și continua cu jurământul propriu-zis: „Eu....jur în fața lui Dumnezeu și a distinsei adunări să nu mă ating de nimic din ceea ce îmi este încredințat spre pază. De asemenea jur că voi împiedica, fie chiar și cu prețul vieții mele, pe oricine ar încerca să fure ceva din ceea ce mi-a fost încredințat. Dacă vreodată nu voi îndeplini acest jurământ, fie ca întreaga mea familie, până la cea de-a șaptea spiță, să sfârșească în cea mai neagră mizerie, să nu aibă nici cenușă în vatră. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”

Totuși, această ordine strictă era, uneori, încălcată. Iar cei care aveau acest curaj erau „holoangării.” Li se mai spunea și „străițari” și proveneau din familii deosebit de sărace, care nu puteau să participe legal la exploatarea aurului. Deosebit de curajoși, ei intrau în galerii de obicei sâmbăta, când acolo nu mai lucra nimeni. Căutau „vâna” de minereu și luau de acolo doar o *straiță*, nu mai mult. De fapt, ei nici nu credeau că fură. Justificarea lor era: „Aurul e dat de la Dumnezeu și nu este păcat să luăm și noi din el”. Holoangării își umpleau straița cu minereu, după care mulțumeau frumos Divinității și plecau. Adevărul este că ei erau priviți cu oarecare simpatie, iar cei păgubiți se mulțumeau să exclame doar: „Noa! Nu-i bai! Nu-i mare pagubă și e de unde. Și apoi, la șura săracă nu vine nici o pasăre să ciugulească”. Iar vorba asta chiar că era adevărată pentru că, pe atunci, se spunea: „La Hărăcăi, șade auru-n butăi /în cioatele de copaci”. Nici dacă erau prinși de poliție, holoangării nu aveau prea mult de suferit: se alegeau doar cu vreo câteva zile de arest ori de muncă la pădure, „în folosul comunității”.

Adevărata fericire a „Buciumanilor” venea atunci când găseau aur, mult aur. De obicei, concentrația medie de metal prețios era de câteva grame la tona de minereu. Erau însă și cazuri, extrem de rare, în care legile ciudate ale geologiei adunau o cantitate imensă de aur într-un singur loc: „volbura”. Norocosul care dădea peste un asemenea cotlon, care de obicei nu avea mai mult de 1-2 metri cubi, putea să scoată și două kilograme de metal prețios dintr-o tonă de minereu. Atunci, toate săptămânile și lunile de trudă sălbatică erau uitate. Aurul scos la lumina zilei era vândut, pe bani buni, la banca din Abrud, iar băiașul se pune pe cheful. De la sfârșitul secolului al XIX-lea și până la venirea comuniștilor la putere, Abrudul semăna, foarte

bine, cu orice oraș din Far-West. Urmele acelei glorii de mult apuse mai pot fi văzute și acum: impozantele sedii care adăposteau cândva Banca „Auraria” și filiala Băncii Naționale, dar mai ales vechile clădiri de pe care patina vremii nu a reușit să șteargă urmele luxului de altădată: marile restaurante în care băiașii lăsau averi întregi, cheltuite în chefuri de proporții homerice. Îmbogățit peste noapte, dar neștiind dacă viitoarea intrare în mină nu avea să fie și ultima din care mai ieșea viu, „Buciumanul”, plin de orgoliu, arunca cu aur în stânga și-n dreapta.

Se spune că, pe la 1870, un „buciuman” a cerut voie de la Viena să-și pardosească toată casa cu galbeni imperiali. Pe timpuri, ajuns la crâșmă, „băiașul” nu-și mânca „balmoșul” decât după ce-l presăra cu pulbere de aur. Și, până de curând, bătrânii din partea locului povesteau despre Mârza Candida a lu’ Murcel care, ajuns la oraș după ce dăduse peste o „volbură”, se lăuda, plin de trufie: „Măi, doar Dumnezeu îi mai bogat decât mine! Dar nici El nu are decât cu un leu mai mult decât am eu”. Chefurile durau câte o săptămână, la sfârșitul căreia „Buciumanul” norocos se întorcea acasă însoțit de lăutari, într-un alai compus din trei trăsură: prima îi ducea pălăria și bastonul, a treia îi plimba lăutarii care îi cântau nonstop, iar el venea cu cea din mijloc. Bătrânii povestesc și acum despre unul din neamul Damieneștilor care, la sfârșitul chefului nu a găsit cele trei calești. În locul acestora, și-a angajat un om care să-l ducă acasă cu roaba. Atât doar că ciudatul vehicul a parcurs cei câțiva kilometri într-o săptămână. Iar asta pentru că omul și „birjarul” angajat de el se opreau la fiecare cârciumă din cale, unde relua cheful început la Abrud.

Tot în Abrud exista și „Dungăl”, un stabiliment aparte, cu „fetițe” rasate, gata oricând să-i convingă pe „băiași” să-și golească

buzunarele în poala lor. Bătrân acum, fostul „băiaș” Nicolae Lupu, nepotul lui „Săndrel al Lupului” își amintea că una dintre cele mai căutate era Moanți, o frumusețe roșcată, care sucea mințile tuturor. Tot acolo, la „Dungăl”, „intrau în viață” (își începeau viața sexuală) și flăcăii încă neduși la muiere. „Cu ăștia era o problemă: nu-și scoteau nădragii de pe ei decât după ce fetița insista de mai multe ori: *Da', păi, țâpă cioarecii ăia de pe tine că mă zgâraie...* Năcazul era că nici izmenele nu erau din mătase, ci tot din cânepă, aproape la fel de aspre ca și cioarecii. Abia după mari stăruințe flăcăul le scotea și pe acelea, dar nici odată, oricât ar fi insistat fata, el n-ar fi renunțat, nici în ruptul capului la șerparul de piele încheiat peste șale.” Au trecut niște ani buni de când jurnaliștii care au consemnat povestea au fost în „Țara Buciumanilor”. Poate că, de atunci și până acum, Nicolae Lupu, nepotul lui „Săndrel al Lupului” o fi plecat în ceea lume să se întâlnească cu strămoșii lui, din stirpea „Lupilor”.

Acum, Roșia Montană – acel fabulos *Alburnus Maior* de pe vremea romanilor, care aduseseră aici specialiști în minerit din întreg Imperiul – este zguduită, din temelii, de un scandal internațional fără de sfârșit. Oamenii de prin partea locului au cam plecat în bejanie, care prin orașele din apropiere, care pe alte meleaguri ale lumii ășteaia, care, de la o zi la alta, pare a deveni prea mică pentru noi și pentru nemăsuratele noastre ambiții. Așa că nimeni nu o să mai „țâpurească” vreodată: „Hai sură și-o măsură/ Buciuman cu țundra sură/ Ziua bea cu fetele/ Noaptea cu nevestele./ Beui luni și beui marți / Beui preț de șapte vaci/ Beui miercuri, beui joi/ Beui preț de șapte boi/ Beui vineri și sâmbăta/ Să-mi cinstesc duminica ...”

(Surse: www.cotidianul.ro, <https://primaria-abrud.ro>, <https://enciclopediaromaniei.ro>)

„Vălva băilor” și aurul furat cu „patroane” îndesate în dos

Munca sub pământ, prin galerii aducătoare de moarte, cu năluci închipuite de frică sau de mințile celor aflați pe pragul dintre lumi, a fost o sursă constantă de povestiri. Mediile cele mai bogate în legende au rămas aurul și cărbunele, unde vâlva băilor, ielele, demonii subpământeni și flăcările care joacă pe comori au alimentat imaginația oamenilor secole la rând și au înflăcărat ambiția celor care au sperat într-o îmbogățire miraculoasă, peste noapte. Și o fac și acum, dovadă fiind căutătorii de aur de prin Munții Orăștiei, care visează la faimoasa comoară a lui Decebal.

În Apuseni, muntele Găina este înconjurat numai de legende despre aur – metal prețios care aprinde, uneori, flăcările pe vârfuri, dar niciodată atunci când sunt oameni în preajmă. Una din aceste legende spune că locuitorii comunei Vidra de Sus, aflată la poalele muntelui, lucrau pe vremuri la băile de aur din munții Bihariei. Au tot observat o găină de aur ieșind din băi și mergând să își clocească ouăle într-un cuib, din